

dezbateră asupra locului legitim al folclorului licențios în peisajul culturii noastre populare.

Acest prim volum propus de Mircea Păduraru este dens în sugestii de reflecție, curajos ca ton, provocator ca perspectivă, asumat ca demonstrație. Un mare merit – poate cel mai mare – al lucrării este sinteza. Aveam nevoie de un bun punct de pornire pentru o dezbateră de idei care s-a amânat de prea multă vreme. Este loc pentru fiecare voce din breaslă (și, de ce nu, chiar din afara ei!) în această dezbateră. Consensul va fi, desigur, imposibil, dar miza nu este aceasta. Ci însăși trezirea și asumarea conștiință la care ne îndeamnă cartea.

Astrid Cambose

Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”,
Academia Română, Filiala Iași, România
(astrid.iasi@yahoo.com)

Transhumanța carpatică a oilor țurcane. Continuitatea elementelor arhaice pastorale în mileniul al III-lea, coord. Lucian David, București, Editura Etnologică, 2021, 156 p.; *Elemente de continuitate ale păstoritului transhumant în Vaideeni*, coord. Lucian David, București, Editura Etnologică, 2022, 156 p.; *Peisajul cultural carpatic. Transhumanța în Țara Loviștei*, coord. Lucian David și Ionuț Semuc, București, Editura Etnologică, 2023, 260 p.

În luna decembrie a anului 2023, elementul „Transhumanța, strămutarea sezonieră a turmelor” a fost înscris ca dosar multinațional pe Lista Reprezentativă UNESCO a Patrimoniului Cultural al Umanității. Autorul volumelor de față a făcut parte din echipa de lucru din România, care a colaborat cu specialiști din Albania, Andora, Austria, Croația, Franța, Grecia, Italia, Luxembourg și Spania. Acest context internațional reprezintă un bun exemplu al transferului de cunoaștere științifică, dovedind fără drept de tăgadă că cercetarea fundamentală nu este ruptă de realitățile sociale și are aplicabilitate în nenumărate forme.

Prolificitatea investigațiilor desfășurate de Lucian David, cercetător la Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” din București, este cu adevărat remarcabilă. Între anii 2020 și 2023 a publicat nu mai puțin de cinci volume tematice. Primul conține 340 de pagini de resurse bibliografice, într-un demers ce amintește de acribia cu care Ion Mușlea aduna laolaltă bibliografia folclorului românesc, în timp ce cărțile care fac obiectul rândurilor de mai jos gravitează în jurul fenomenului transhumanței. Localitățile în care etnologul a desfășurat anchete sunt Nușoara, Corbi, Vaideeni și satele denumite colectiv drept „Țara Loviștei”. Structura volumelor este unitară, cu două părți denumite *Zona cercetată*, respectiv *Documente etnografice*. Capitolele urmăresc aproximativ aceleași subiecte în cele trei volume, organizarea materialului fiindu-ne familiară din seria publicată de institutul de cercetare menționat, sub titlul *Sărbători și obiceiuri*.

Lucrările publicate de Lucian David impresionează prin ținuta grafică și multitudinea fotografiilor expresive și furnizează dovezi foarte recente pentru continuitatea ocupației păstoritului, ca fenomen atât socio-economic, cât și spiritual. Credințele magice înregistrate confirmă viabilitatea moștenirii culturale, despre care mulți se grăbesc să declare opusul.

Ramificațiile datelor etno-folclorice colorare transhumanței surprind adeseori, sub imperiul falsei impresii că ocupația de oier ține exclusiv de trecut. Până și controversata baladă *Miorița* primește în paginile monografiilor lui Lucian David un nou argument, de

data aceasta cu atestare recentă, pentru decodarea în cheie etnografică a semnificațiilor. Știm deja că, spre deosebire de cornutele care au tihnă, oaia din *Miorița* manifestă o neliniște generalizată. De exemplu, în textul cules din Cosmești – Galați în 1971 și înregistrat în Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei, ea își manifestă auditiv capacitatea supranaturală: „O mică miorea,/ Din oi s-alegea,/ În urmă rămânea/ Și mereu zbiera./ Zbiera vara,/ Zbiera primăvara”. Cu jumătate de secol mai devreme, cărturarul Petru Caraman înregistra de la un lăutar din Reghiu – Vrancea aceeași atitudine cvasianimalieră: „La apus de soare/ Ei că se vorghia/ Și se sfătuia/ Ei ca să mi-l bată/ Pe cel moldovean,/ C-are oi mai multe,/ Multe și cornute/ Și cai ne-nvățați,/ Dulăii bărbați./ Ea că-mi auzia,/ Laie, bucălaie,/ La lână țigaie,/ Și ea că-mi zghera/ Și se văita./ Ciobanu-o-ntreba”³⁸.

Detaliul acesta apare și în basmul *Oile cu lâna de aur* AT1137, cules de Lucia Cireș în localitatea nemțeană Gârcina, de asemenea arhivat în baza de date menționată: când intră „diavolul” la stână, „câinii o-nceput a urla, oili-o-nceput a zbiera. Ci s-o-ntâmplat, ci s-o-ntâmplat?”. Aparent nesemnificativ, acest amănunt poate fi ușor ignorat, în ideea că „animalele simt răul”. Însă informația etnografică culeasă de Lucian David din Vaideeni – Vâlcea în anul 2022, de la ciobanul Ion Cosmulete (născut în 1974), coroborată cu motivul din *Miorița*, dă adâncime culturală versurilor: se „spunea că [dacă] răcnește o oaie, aia prevestea ceva, prevestea ceva rău”³⁹. Când se fura mana de la stână, cornutele porneau alarma, după cum relatează Ion D. Vasilică, un cioban de 70 de ani înregistrat în anul 1987: „zgherau oili și zgherau oili, două zăli” (Doftana – Bacău).

O altă mărturie valoroasă din punct de vedere etnologic se referă la „spovedania la brad”. Eventualitatea unei morți departe de familie, pe munte, nu le este străină nici azi ciobanilor, pentru că hazardul întâlnirilor cu animalele sălbatice sau al accidentelor nu s-a modificat. Păstorii înregistrați de Lucian David în munții din Vâlcea practică mărturisirea păcatelor la arbori, pe de o parte, pentru a cere protecție divină, pe de altă parte, pentru a nu comite păcatul unei eventuale morți fără iertare divină: „când ai păcate, te rogi la orice pom. Brad, stejar, fag, că Dumnezeu te vede și te iartă de păcate”[...] „Fagule și bradule sau ce ieși tu, zâc... unde m-oi duce și pă unde-oi loa-o, ferește-mă și păzește-mă dă dujmani, dă necazuri, dă toate alea. Io te rog pă tine frumos, aninule sau ce ie, brad, tu să mă ocolești (sic!), că tu ești sfânt”⁴⁰.

Privilegiul lui Lucian David și al membrilor echipei de a culege asemenea testimoniale arhaice este susținut de un efort pe măsură. Nu este la îndemâna celor mai mulți dintre cercetători să cutreiere spațiul mioritic, așa cum l-a definit Lucian Blaga, văi și munți, dar mai ales să câștige încrederea oierilor. Oameni dârji, încercați de duritatea naturii în toate formele ei (intemperii și fiare sălbatice), păstorii trebuie să facă față și unei serii întregi de probleme: coridoarele de trecere a turmelor în transhumanță, concesionarea de către primăria a terenurilor pentru iernat sau măsuri eficiente de reducere a pagubelor de la stână în contextul menținerii biodiversității sunt doar câteva asemenea exemple. Cercetătorii de la București coordonați de Lucian David au avut succes în etapa delicată denumită în antropologia culturală *gaining entry*. Statutul de străini a fost neutralizat și ancheta directă a avut rezultate remarcabile prin deschiderea subiecților și împărtășirea unor informații culturale ce pot vulnerabiliza în contextul dogmei creștine, dar care demonstrează o dată în plus trăirea cosmică a religiei conceptualizată de Mircea Eliade.

³⁸ Petru Caraman, *Literatură populară*, antologie, introducere, note, indici și glosar de Ion H. Ciubotaru, Iași, „Caietele Arhivei de Folclor”, III, 1982, p. 349.

³⁹ *Elemente de continuitate ale păstoritului transhumant în Vaideeni*, coord. Lucian David, București, Editura Etnologică, 2022, p. 131.

⁴⁰ *Transhumanța carpatică a oilor țurcane. Continuitatea elementelor arhaice pastorale în mileniul al III-lea*, coord. Lucian David, București, Editura Etnologică, 2021, p. 84.

Firește că este absolut necesar ca toate zonele etnografice în care pășunatul pendulatoriu se mai practică să fie investigate. *Transhumanța mocanilor în Bărăgan și în Dobrogea* este un alt proiect cultural câștigat de un colectiv de cercetători al Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” din București, alături de parteneri: Asociația Culturală Moștenitorii, Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Asociația Agricolă „Țara Loviștei”, A.J.C.O.C. „Păstorul Miorița” Constanța (contract nr. P0514/2024), în urma competiției lansate de Administrația Fondului Cultural Național, în toamna anului 2023. Prin realizarea acestui demers coordonat de Lucian David, va fi adus în atenția publicului larg un patrimoniu valoros, prea puțin conștientizat. Fluctuația interesului științific față de problemele păstoritului carpatic impune analiza lui ca o necesitate pentru etnologie. Implicațiile de ordin practic ale dinamicii oieritului au în vedere starea sa actuală puternic fragmentată și degradarea accelerată. Fiind o cercetare multidisciplinară, și de această dată vor fi utilizate informații, date, hărți etc. din următoarele discipline: etnografie, geografie (hărți, elemente ale cadrului natural ș.a.), istorie (documente ș.a.), astronomie (imagini satelitare, ortofotoplanuri), arhitectură (metode și modalități de construire, planuri ale stânelor, locuințelor etc.), lingvistică (terminologie). Etnologii din echipă merită, așadar, toată recunoașterea: I. Semuc, E. Țircomnicu, I. Fruntelată, I. Vlad, I. Săvulescu, C. Șerban, A. Vrăjitoriu, C. Roșiu, M. Roșianu au făcut posibilă rigurozitatea și exhaustivitatea pe care coordonatorul vizionar a căutat-o.

Adina Hulubaș
Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”,
Academia Română, Filiala Iași, România
(adina.hulubas@gmail.com)

La variation onomastique. Richesse onomastique de la vallée de la Loire, Michel Tamine (coord.), Paris, L'Harmattan, 2024, 368 p.

Apărută în colecția „Nomino ergo sum” sub coordonarea lui Michel Tamine, profesor de lingvistică la Universitatea din Reims (Franța), lucrarea *La variation onomastique. Richesse onomastique de la vallée de la Loire* este dedicată memoriei lingvistului Paul Fabre (1935–2023), al cărui nume este asociat, în sfera onomasticii, cu lucrări remarcabile precum *L'affluence hydronimique de la rive droite du Rhône. Essai de microhydronymie* (1980), *Les noms de lieux et de personnes en France* (în colaborare cu Christian Baylon; 1982), *Noms de lieux du Languedoc* (1995), *Les noms de personnes en France* (1998), *Dictionnaire des noms de lieux des Cévennes* (2000) ș.a.

Volumul în discuție este rezultatul celui de-al XIX-lea Colocviu al Societății Franceze de Onomastică, desfășurat la Tours în iunie 2022, ale cărui teme de dezbatere au gravitat în jurul distincției operate de Paul Fabre, în studiul *Le changement en onomastique* (în *Actes du Colloque de l'École Doctorale de l'Université de Bourgogne (dialectologie et onomastique*, 1998, p. 3–20), între schimbările onomastice de natură morfoloagică (*naturale*, determinate de evoluția fonetică a limbii sau cauzate de „timp, mediu și spațiu”, p. 14; *accidentale*, apărute prin atracție paronimică sau remotivare; *arbitrare*, impuse pe cale oficială din motive istorico-politice și administrative) și cele de natură metodologică, care sunt generate de modalități diferite de interpretare a formelor onomastice, în funcție de tipul și mijloacele de analiză, și care urmăresc stabilirea unui raport plauzibil între „identificarea lingvistică”, a etimonului onomastic supus schimbărilor limbii, și „identificarea